

Terénní výuka v geografickém vzdělávání

Pozn. toto není klasická prezentace, píšu to asi tak, jak bych to říkala 😊

Kdyby vás něco zajímalo víc, ozvěte se.

Hana Svobodová (67632@mail.muni.cz), kritizoval a doplnil Eduard Hofmann

SZZ otázky k terénní výuce

- 5A. Na příkladu vybraného tematického celku učiva vysvětlíte teorii i praktické možnosti využití terénní výuky v geografickém vzdělávání.

S oporou o znalost odborné literatury zdůvodněte klady a zápory využití terénní výuky v geografickém vzdělávání. S pomocí portfolia vyložte možnosti efektivního využití terénní výuky v geografickém vzdělávání.

- 19C. Na příkladu popište hlavní zásady přípravy, realizace a hodnocení terénní výuky.

Na modelovém příkladu terénní praxe z České republiky rozdělte a popište terénní výuku podle obsahového, časového, lokalizačního a organizačního hlediska, popište bezpečnostní zajištění terénní výuky, její přínosy a možná negativa vč. způsobů hodnocení.

Terénní výuka jako moderní téma

- ... už 100 let
- ale poslední dobou stále nabývá na významu s rozvojem nových technologií, které drží děti více doma a ve třídě
- *(Pozn HS. zajímavé toto psát v době karantény, kde vídám lidi venku i na místě, kde dřív nebyli 😊)*

“ Using the real world is the way learning has happened for 99.9% of human existence. Only in the last hundred years have we put it in a little box called a classroom
Will Nixon, Letting Nature Shape Childhood

<https://kindlingplayandtraining.co.uk/learn-outdoors/>

Jak chápeme terénní výuku

- Existuje celá řada rozdílných definicí
- Naše definice vychází z definice Hofmanna (2003), kterou jsme upravili (Svobodová, Mísařová, Durna, & Hofmann, 2019, URL https://karolinum.cz/data/clanek/7441/OS_13_2_0095.pdf) následovně:

Terénní výuku definujeme jako „zastřešující“ pojem pro rozmanité formy výuky, jejichž společným rysem je realizace v terénu, mimo budovu školy. Terénní výuka může nabývat rozmanitých organizačních forem od vycházky, přes exkurze, terénní cvičení až po terénní výzkum. Pokud má mít jakákoli forma terénní výuky pro žáky přínos, musí být žáci v průběhu terénní výuky badateli **aktivně** shromažďujícími a zpracovávajícími informace z primárních i sekundárních zdrojů, za pomoci výzkumných metod a pomůcek jednotlivých vědních disciplín.

- Důležité je to slovo „aktivně“, protože žáci by měli být jakkoli do realizace TerV vtaženi, neměli by být pouhými pasivními účastníky.

Postavení terénní výuky v Česku ve 20. a 21. století

- Terénní výuka fungovala od první republiky v zejména v předmětech zeměpis, biologie, tělesná výchova a v pracovním vyučování – práce na školním pozemku
- V období studené války k pobytu mimo školu ještě přibyl samostatný předmět branná výchova (*opět paralela na karanténu - dnes by se branná výchova opět hodila, probíhala různá cvičení, každý žák měl svoji plynovou masku... tedy aspoň se to říkalo, osobně jsem viděla jen jednu ☺*)
- Tyto formy byly zakotvené i v posledním vzdělávacím programu před rokem 1989. Rozvoj nové výchovně vzdělávací soustavy z roku 1975
- Po roce 1989 v podstatě žádné koncepční změny neprobíhaly, kromě odstranění tendenčních politických tvrzení; terénní výuka realizována na bázi výletů, exkurzí apod. bez větší aktivity žáka
- V RVP ZV (2005 - 2017) velmi obecné představení, ale terénní výuka je ve státním programu v RVP ZV i pro gymnázia ukotvena. Očekávané výstupy se týkají orientace, pozorování, zobrazování, bezpečný pohyb – to je málo, asi i proto stále většina škol realizuje klasické výlety, vycházky...
- Na jedné straně je toho požadováno „málo“ na druhé straně to nebrání žádným učitelovým aktivitám v tomto směru!!!
- Obecně převládá názor, že se v terénu v zeměpise nic nedělá, že se chodíme ven projít. Proto je důležitá ta dříve zmíněná aktivita žáka, nikdo si nemůže myslet (ředitel, rodič, žák), že „jen“ chodíme ven...

TERÉNNÍ GEOGRAFICKÁ VÝUKA, PRAXE A APLIKACE

Očekávané výstupy

žák

Z-9-7-01	<i>ovládá základy praktické topografie a orientace v terénu</i>
Z-9-7-02	<i>aplikuje v terénu praktické postupy při pozorování, zobrazování a hodnocení krajiny</i>
Z-9-7-03	<i>uplatňuje v praxi zásady bezpečného pohybu a pobytu v krajině, uplatňuje v modelových situacích zásady bezpečného chování a jednání při mimořádných událostech</i>

79

Část C

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

MŠMT Praha 2015

Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

žák

Z-9-7-01	<i>ovládá základy praktické topografie a orientace v terénu</i>
Z-9-7-03p	<i>uplatňuje v praxi zásady bezpečného pohybu a pobytu ve volné přírodě</i>

Učivo

- cvičení a pozorování v terénu místní krajiny, geografické exkurze – orientační body, jevy, pomůcky a přístroje; stanoviště, určování hlavních a vedlejších světových stran, pohyb podle mapy a azimutu, odhad vzdáleností a výšek objektů v terénu; jednoduché panoramatické náčrtky krajiny, situační plány, schematické náčrtky pochodové osy, hodnocení přírodních jevů a ukazatelů
- ochrana člověka při ohrožení zdraví a života – živelní pohromy; opatření proti nim, chování a jednání při nebezpečí živelních pohrom v modelových situacích

Postavení terénní výuky v Česku do r. 89 – historické okénko od EH

Základní a střední škola

- Pro zeměpis byly předepsány vycházky v každém pololetí, kde se měla procvičovat především orientace podle mapy a různé formy pozorování. Pak byly předepisovány exkurze do průmyslových, zemědělských a potravinářských podniků.
- Pro biologii to bylo obdobné.
- Pracovní vyučování probíhalo jednak ve školních dílnách a práce na pozemku na školní zahradě. Žáci se učili upravovat pozemek pro výsadbu různých plodin.
- Tělesná výchova měla povinné kurzy plavání, v přírodě pak zejména povinný lyžařský kurz a zásady pobytu v přírodě. To mohlo probíhat formou vycházek a žáci se učili bezpečnému pobytu v přírodě a např. zásadám táboření.
- Branná výchova. Měla předepsané minimálně dvě půldenní cvičení na podzim a na jaře. V anglosaských zemích by se dalo nazvat „Discovery learning“. Od konce 50. let to bylo spojeno s možností války. Obdobná cvičení probíhala jak v socialistickém tak v kapitalistickém bloku. Náplň byla rozdělena na část ve škole, kde se přezkoušely a dezinfikovaly plynové masky, zaevidovaly a uložily. Žáci si vyzkoušeli např. protichemický oděv a zásady protichemické očisty. Část ve škole končila evakuací jednotlivých tříd a pokračování bylo mimo školu. V případě dostupnosti v přírodě v blízkém okolí obce. Žáci se učiteli pohybovali např. po vyznačené trase a plnili doprovodné úkoly typu orientace v terénu, přenosu zraněného, střelba ze vzduchovky, hod granátem na cíl... Spousta těchto činností byla užitečná a hodila se i jako prevence nejen k válečnému stavu, ale i k předcházení škod způsobenými jinými, např. přírodními katastrofami, požárem apod. Zmrazení této činnosti po roce 1989 bylo způsobeno především jejím nadměrným zpolitizováním.
- Činnosti typu rozdělávání ohně nebo jezdění na lodčkách je dnes TOP v anglosaských zemích a my jsme to měli už dávno, jenže někdy se vylije vanička i s dítětem, což se přesně u nás stalo.
- Další činnost se týkala školních výletů, které měly poznávací charakter, a organizovali je třídní učitelé s různým zaměřením. Z hlediska zeměpisu sledovalo více škol linii poznávání významných míst v blízkosti školy, jak přírodních, tak kulturních. Završením pak často bývala návštěva KRNAPU – Krkonoš a Prahy, jako hlavního města.
- V souvislosti s životním prostředím v zasažených oblastech průmyslovou výrobou se uskutečňovaly školy v přírodě.

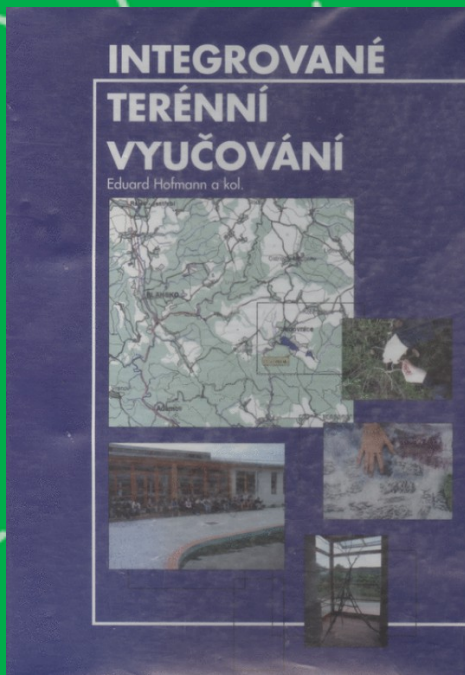
Postavení terénní výuky v Česku do r. 89 – historické okénko od EH

vš

- V návaznosti na tyto formy terénní výuky probíhala i příprava studentů na učitelských fakultách.
- Zeměpis – to stejné co dnes, ale bez didakticky zaměřených předmětů (v našem případě Jedovnic).
- Tělesná výchova – to stejné co dnes.
- Branná výchova – ke všem kurzům 21 denní pobyt všech studentů PdF – vojenský režim.
- **Co chybělo: především koordinace, interdisciplinarita, progres ve smyslu samostatnost...**
- **90. léta – přechod od jednotné školy k pluralitnímu systému. Rozbití stávajícího stavu bez ohledu na věci, které byly užitečné.** Zrušení branné výchovy, rušení povinných lyžařských kurzů apod.

Postavení terénní výuky v Česku 89

- Naštěstí, v Česku byli osvícení lidi, mezi něž musíme počítat i kteří potenciál terénní výuky poměrně brzo odhalili a začali dělat užitečné věci

a všechny ty věci nashromážděné za cca 20 let
(zatím) vyvrcholily ve vytvoření

(viz dále)

Reakce na potřebu rozvoje terénní výuky

- Kromě realizace terénní výuky (chápejme v řadě případů takové té klasické ve formě právě výletů, exkurzí) na všech stupních škol, vznikla i řada iniciativ realizujících venkovní výukové aktivity, je řada projektů a dalších aktivit – prvně vznikaly zahraničí, postupně i v Česku

No Child Left Inside, Nový Zéland

EOE Network The Institute Conferences Publications Subgroups TEOS ENOC

History The Statement Board Members Newsletter EOE Members

The Institute

The purposes of the Institute are:

- to develop theoretical foundations for the field of OAE
- to develop professional standards that recognize commonality and diversity
- to undertake research and implement projects to influence the quality of practice
- to identify and develop areas of commonality with environmental education

The Institute will achieve this by:

- developing networks and exchanges for academic staff, students and practitioners
- facilitating conferences
- promoting information exchanges through electronic media, publications and congresses
- coordinating collaborative research projects
- developing transnational codes of practice

European Outdoor Education Network

Reakce na potřebu rozvoje terénní výuky

- V některých státech světa dokonce mají samostatné kurikulum pro terénní výuku
 - Austrálie: <https://outdooreducationaustralia.org.au/education/curriculum-guidelines/>

Curriculum Guidelines

[Guidelines for K-12 Outdoor Education curriculum](#)

Outdoor Education Australia advocates that every child has a right to access quality Outdoor Education as part of a balanced curriculum from pre-school to Year 12. In order to maximise the effectiveness of this curriculum the Outdoor Education program should be sequential and with clearly aligned themes and specific learning outcomes.

Reakce na potřebu rozvoje terénní výuky

- Skotsko: <https://education.gov.scot/Documents/cfe-through-outdoor-learning.pdf>

curriculum for excellence
through outdoor learning

Reakce na potřebu rozvoje terénní výuky

- Dánsko:
<https://www.naer.edu.tw/ezfiles/0/1000/img/67/Denmark.pdf>
- Zahraniční trendy sledujeme a inspirujeme se jimi do výuky i do výzkumu
- Hlavní předností zahraničních materiálů je, že se „umí prodat“ (vizuálně a vykřičet o sobě informace do světa), na což v Česku nikdo nemá kapacitu a pak to vypadá, že my nic nemáme a nic neděláme
- K samostatnému oficiálnímu kurikulu terénní výuky máme daleko, ale v řadě výstupů jsme dál než v zahraničí (*např. více tlačíme terénní výuku přímo do škol, v zahraničí to dělají spíše přes externí subjekty, pak jim to nesedí do kurikula, ale oni o tom umí hezky anglicky psát, to nám jde hůř*)

Udeskole:
Education Outside the Classroom in a Danish Context

Příprava na terénní výuku na KGE

- Komplexnější přípravu na realizaci TerV na ZŠ neposkytuje žádné jiné geografické pracoviště v ČR
- Podílíme se i na přípravě učitelů pro 1. stupeň, spolupracujeme s KTV
- Tabulka uvádí jen dlouhodobé formy TerV, kterými jste prošli, ale v dalších předmětech jste byli mnohokrát něco zjišťovat v terénu – realizovali jste krátkodobé formy terénní výuky (minimálně vím o svých – zemědělství, průmysl, obchod, geografie Brna...)

Bakalářský studijní program

1. ročník / 2. semestr	Ze0109 Terénní cvičení z kartografie
2. ročník / 3. semestr	Ze0119 Terénní cvičení z fyzické geografie
2. ročník / 4. semestr	Ze0118 Terénní cvičení ze socioekonomické geografie
3. ročník / 5. semestr	Ze0123 Zahraniční terénní praxe Evropa

Navazující magisterský studijní program

1. ročník / 1. semestr	Ze0154 Integrovaná terénní výuka – Jedovnice
1. ročník / 2. semestr	Ze0159 Terénní praxe – Česká republika

Příprava na terénní výuku na KGE

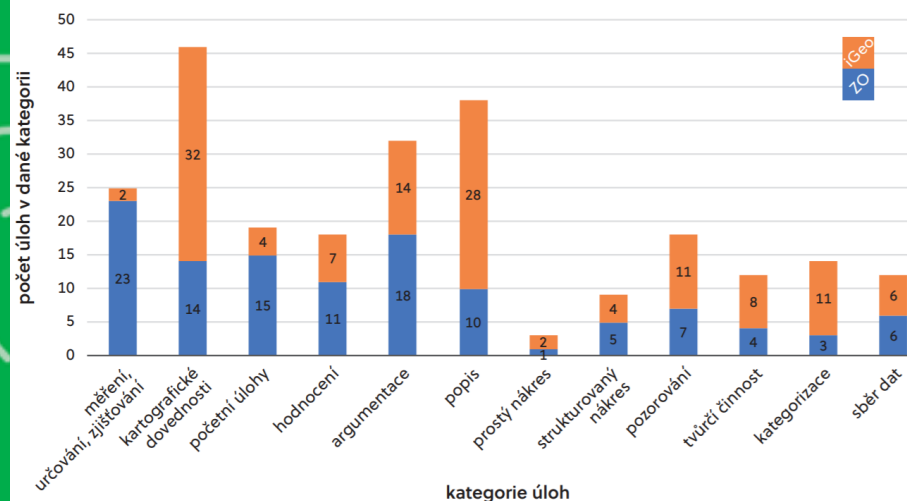
- Na KGE řešíme terénní výuku v národním i mezinárodním prostředí:
 - **Zeměpisná olympiáda** – nedílnou součástí národního kole je práce v terénu, žáci ji obvykle dělají poprvé právě na ZO
 - **Soustředění talentovaných studentů před mezinárodními geografickými soutěžemi iGeo a IESO** – příprava studentů mj. na práci v terénu, což zahrnuje mapování, řešení problémových úloh v terénu až do návrhu řešení – viz graf (všechny činnosti uvedené v grafu je potřeba s žáky procvičovat)
 - **Mezinárodní zeměpisná olympiáda, iGeo** – HS je členem komise pro fieldwork
 - **CALMAZ** – síť učitelů propojující ZE a TV, zabýváme se právě terénní výukou

GEOGRAFIE A ŠKOLA

<https://www.geograficke-rozhledy.cz/archiv/stahnout-material/304>

Terénní úlohy použité při Zeměpisné olympiádě a Mezinárodní zeměpisné olympiádě

Zastoupení kategorií „terénních úloh“ použitých na ZO a iGeo v letech 2014–2018

Radek Durna¹

Jakub Jelen²

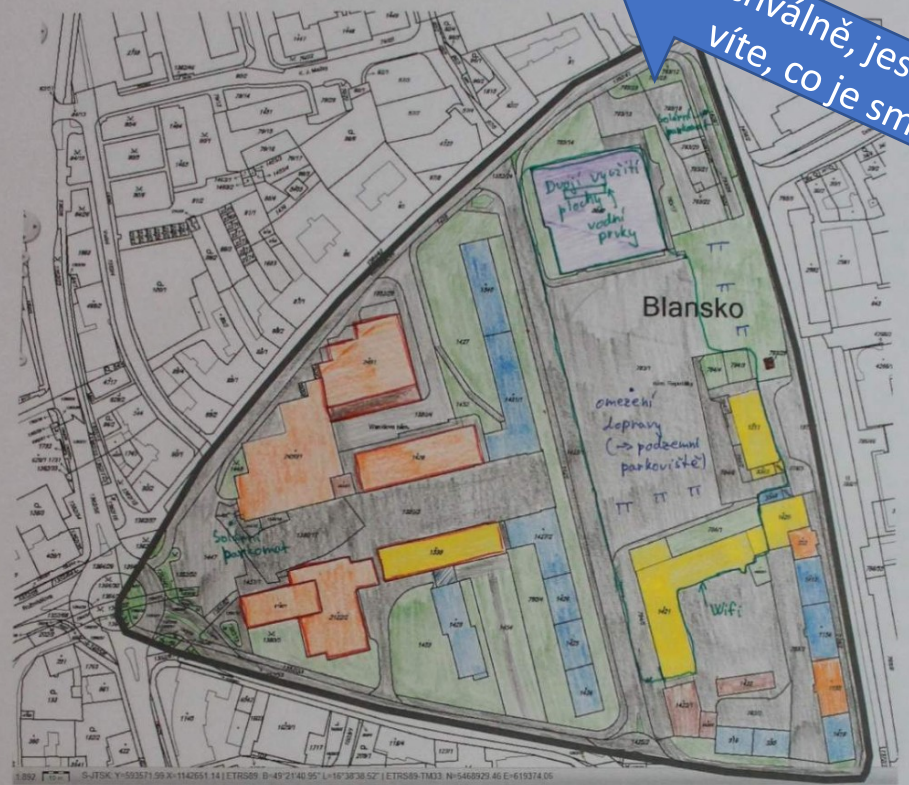
Hana Svobodová¹

¹ Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, katedra geografie; durna@mail.muni.cz; hsvobodova@ped.muni.cz

² Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje; jakub.jelen@natur.cuni.cz

Mapa využití ploch a prvky smart city v centru Blanska

Schválně, jestli vy na VŠ víte, co je smart city?

- Legenda
- komunikace, technika, parkoviště (speciální plocha)
 - obytná dílna
 - obchod
 - síťová, služba a podzemní sítě
 - technická budova
 - zelená plocha (zelení)
 - vnitřní budova se zelenou střechou
 - budova určená k revitalizaci

- Kanony - v celém rozměru pravo
- Π - sdělná kaviárny
 - polopropustná dlažba (porch) - v celém rozměru pravo
 - současné smart prvky
 - navrhované smart prvky

Platné k 13. 7. 2019

Žáci 8. třídy běžně zvládnou např. takovéto výstupy, jen je potřeba s nimi dané dovednosti pravidelně procvičovat.

Koncepce terénní výuky pro ZŠ

Na příkladu námětů pro krátkodobou a střednědobou terénní výuku vlastivědného a zeměpisného učiva

- Veškeré postupy důležité pro realizaci vlastní terénní výuky na ZŠ jsme se pokusili sepsat do Koncepce terénní výuky
- Online dostupná na:
<https://munispace.muni.cz/library/catalog/book/1238>
- Řešíme, ale pouze
 - Krátkodobá TerV = 1–2 vyučovací hodiny
 - Střednědobá TerV = 1 vyučovací den
 - Tyto formy terénní výuky by měly být do výuky zařazovány pravidelně a nejčastěji, lze je realizovat třeba na školním pozemku, nejsou potřeba (téměř) žádné finanční zdroje
 - Ale učitel musí vědět, jak na to...
- Dlouhodobé formy TerV (2 a více dnů) si z těchto kratších forem můžete seskládat

Další „naše“ materiály k terénní výuce

Materiály pro výuku

NÁMĚTOVNÍK PRO TERÉNNÍ VÝUKU SOCIOEKONOMICKÉ GEOGRAFIE
Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity
Hana Svobodová, Radek Durns, Marek Perrica, Eduard Hofman

Školní pozemek Město Venkov

• Titulní strana
• Úvodem
• **Terénní výuka – prostor pro problémové vyučování**
• Členění Námetovníku
• Příprava a realizace terénní výuky
• Příprava mapových podkladů pro terénní výuku (modelový případ)
1 Školní pozemek
2 Město
3 Venkov
• Literatura

Terénní výuka – prostor pro problémové vyučování

Nejvyšším a zároveň nejtěžším posláním všech stupňů a typů škol je naučit žáky či studenty kriticky myslet. V současném kurikulu v České republice i v zahraničí je tato skutečnost zakotvena v podobě **klíčových kompetencí**, které mají žákům poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělání orientovaného zejména na situace blízké životu a na praktické jednání (RVP ZV, 2016, s. 8).

Protiváhou k této vzdělávacím cílům stojí často statická výuka, která nenutí žáky přemýšlet. Už se množství faktografických poznatků bez toho, aby byl kladen důraz na to – proč se těmito faktům mají učit a jak s nimi mohou naložit v praktickém životě. Geografické vzdělávání není v tomto směru žádnou výjimkou. Zeměpis má však celou řadu předpokladů, jak se ze "statického" pojetí výuky vymanit a ukázat, že geografické poznatky, a především geografické myšlení lze uplatnit i v každodenním životě. A právě "užitečnost" poznatků, které se prostřednictvím školy z jednotlivých předmětů studenti dozívají, může vést k prohloubení zájmu o tento předmět. Vlakovou lodí je v tomto směru **terénní výuka**.

„Terénní výuku definujeme jako „zastřešující“ pojem pro rozmanité formy výuky, jejichž společným rysem je realizace v terénu, mimo školní třídu. Může jít však i o prostory jiné vzdělávací instituce, než je škola (např. muzeum, galerie, průmyslový, zemědělský podnik...). Terénní výuka může nabývat rozmanitých organizačních forem od vycházky, terénní exkurze, terénního cvičení až po neokladenní výlety či školy v přírodě. V závislosti na cílech a použitých výukových metodách mohou být žáci pasivními posluchači a pozorovateli, ale také badateli aktivně shromažďujícími a zpracovávajícími informace z primárních i sekundárních zdrojů, za pomoci výzkumných metod a pomůcek jednotlivých vědních disciplín.“

<https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pedf/is18/nametovnik/web/pages/uvod.html>

Odborné texty

MUNI PED Katedra geografie

Integrovaná terénní výuka – Jedovnice

Pracovní listy a studijní materiály
Hofmann, E. (ed.)

2019

KATEDRA GEOGRAFIE

Toto všichni máte

Integrating Physical Education and Geography
A Case Study of the Czech Republic, Slovenia and Denmark

Petr Vítěk
Tatjana Resnik Planinc
Hana Svobodová
Søren Wittel Clausen et al.

Masaryk University
Brno 2016

<https://munispace.muni.cz/hbrary/catalog/book/871>

HANA SVOBODOVÁ

OUTDOOR EDUCATION IN GEOGRAPHY: A SPECIFIC EDUCATIONAL STRATEGY

Hana Svobodová

MASARYK UNIVERSITY

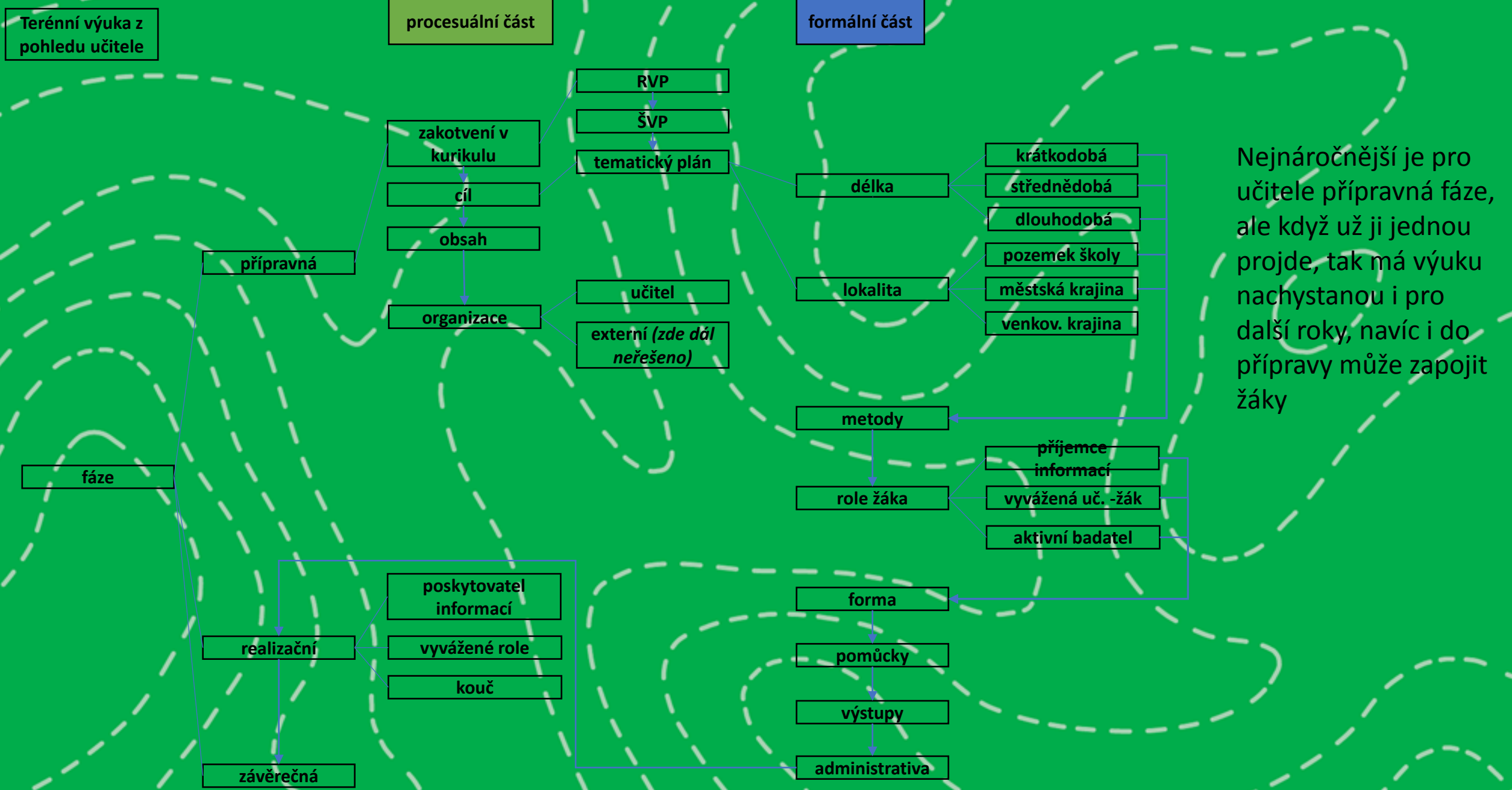
V přípravě: <https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M.10.9523-2019> . Toto je výstup 3-letého výzkumného projektu GAČR.

V přípravě je i Atlas pro outdoorové aktivity

Koncepce terénní výuky pro ZŠ

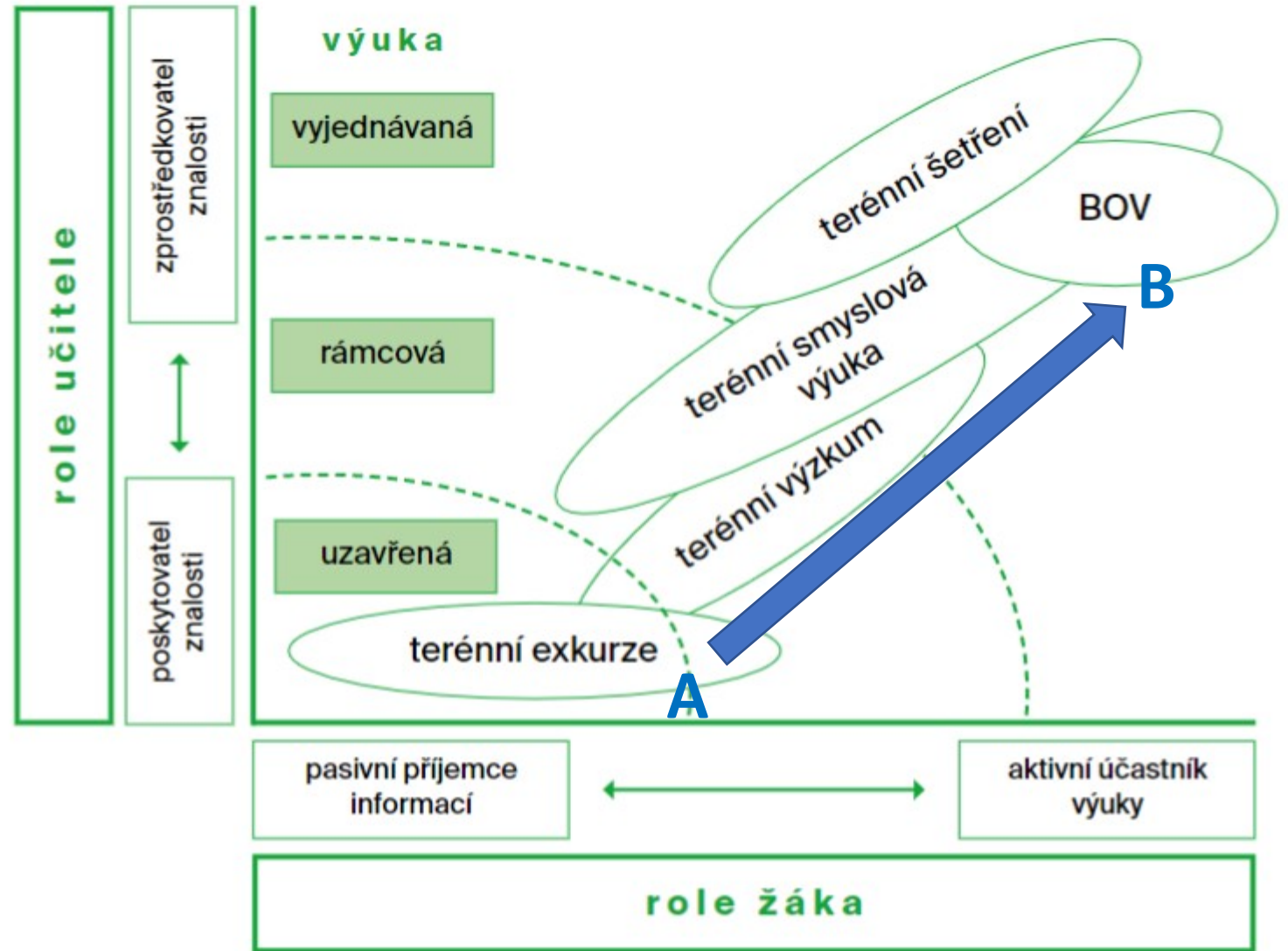
- 3 části:
 - 1. **Úvod**, kde jsou uvedeno vymezení pojmu TerV, jak to s TerV vypadá na ZŠ a jaké jsou cíle TerV
 - 2. **Formální část (SZZ otázka 5a)**
 - 3. **Procesuální část** – konkrétní náměty pro terénní výuku pro 1. a 2. stupeň ZŠ (SZZ otázka 19C)
- Přílohy
 - Právní předpisy platné pro realizaci TerV

1	ÚVOD	9
1.1	CÍL METODIKY	9
1.2	VYMEZENÍ POJMU TERÉNNÍ VÝUKA	10
1.3	CHARAKTER TERÉNNÍ VÝUKY V SOUČASNOSTI	11
1.4	SPECIFICKÉ CÍLE TERÉNNÍ VÝUKY VLASTIVĚDNÉ ČÁSTI ČAJA A ZEMĚPISU	13
2	FORMÁLNÍ ČÁST	17
2.1	POPIS TVORBY KONCEPCE	17
2.2	ANALÝZA KURIKULÁRNÍCH DOKUMENTŮ	18
2.3	ANALÝZA REALIZACE TERÉNNÍ VÝUKY NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH	21
2.3.1	FORMY TERÉNNÍ VÝUKY TRADIČNĚ UPLATŇOVANÉ NA ZŠ	21
2.3.2	DALŠÍ FORMY TERÉNNÍ VÝUKY	26
2.4	PŘÍNOSY TERÉNNÍ VÝUKY	28
2.4.1	PŘÍNOSY TERÉNNÍ VÝUKY POHLEDEM UČITELŮ MODELOVÝCH ŠKOL	28
2.4.2	PŘÍNOSY TERÉNNÍ VÝUKY K POHYBOVÉ AKTIVITĚ ŽAKŮ	29
2.5	POTENCIÁLNÍ BARIÉRY REALIZACE TERÉNNÍ VÝUKY	31
2.6	KONCEPCE TERÉNNÍ VÝUKY	33
2.6.1	FÁZE TERÉNNÍ VÝUKY	34
2.6.2	OBSAHOVÉ HLEDISKO	36
2.6.3	LOKALIZAČNÍ HLEDISKO	37
2.6.4	ČASOVÉ HLEDISKO	37
2.6.5	ORGANIZAČNÍ HLEDISKO	39
2.6.6	SPECIFICKÉ POMŮCKY PRO TERÉNNÍ VÝUKU	39
2.6.7	ZDRAVOTNÍ A BEZPEČNOSTNÍ PODMÍNKY REALIZACE TERÉNNÍ VÝUKY	46
2.7	LIMITY UPLATNĚNÍ KONCEPCE	46
3	PROCESUÁLNÍ ČÁST	49
3.1	ZÁSADY TVORBY KONCEPCE TERÉNNÍ VÝUKY NA ZŠ	49
3.2	PŘÍKLADY TÉMAT PRO TERÉNNÍ VÝUKU NA ZŠ	52
3.2.1	PŘÍKLADY TÉMAT TERÉNNÍ VÝUKY PRO 1. STUPEŇ ZŠ	54
3.2.2	PŘÍKLADY TÉMAT TERÉNNÍ VÝUKY PRO 2. STUPEŇ ZŠ	61
3.3	MODELOVÁ PŘÍPRAVY NA TERÉNNÍ VÝUKU NA ZŠ	71
3.3.1	MODELOVÁ PŘÍPRAVY NA TERÉNNÍ VÝUKU PRO 1. STUPEŇ ZŠ	71
3.3.2	MODELOVÁ PŘÍPRAVA NA TERÉNNÍ VÝUKU PRO 2. STUPEŇ ZŠ	74

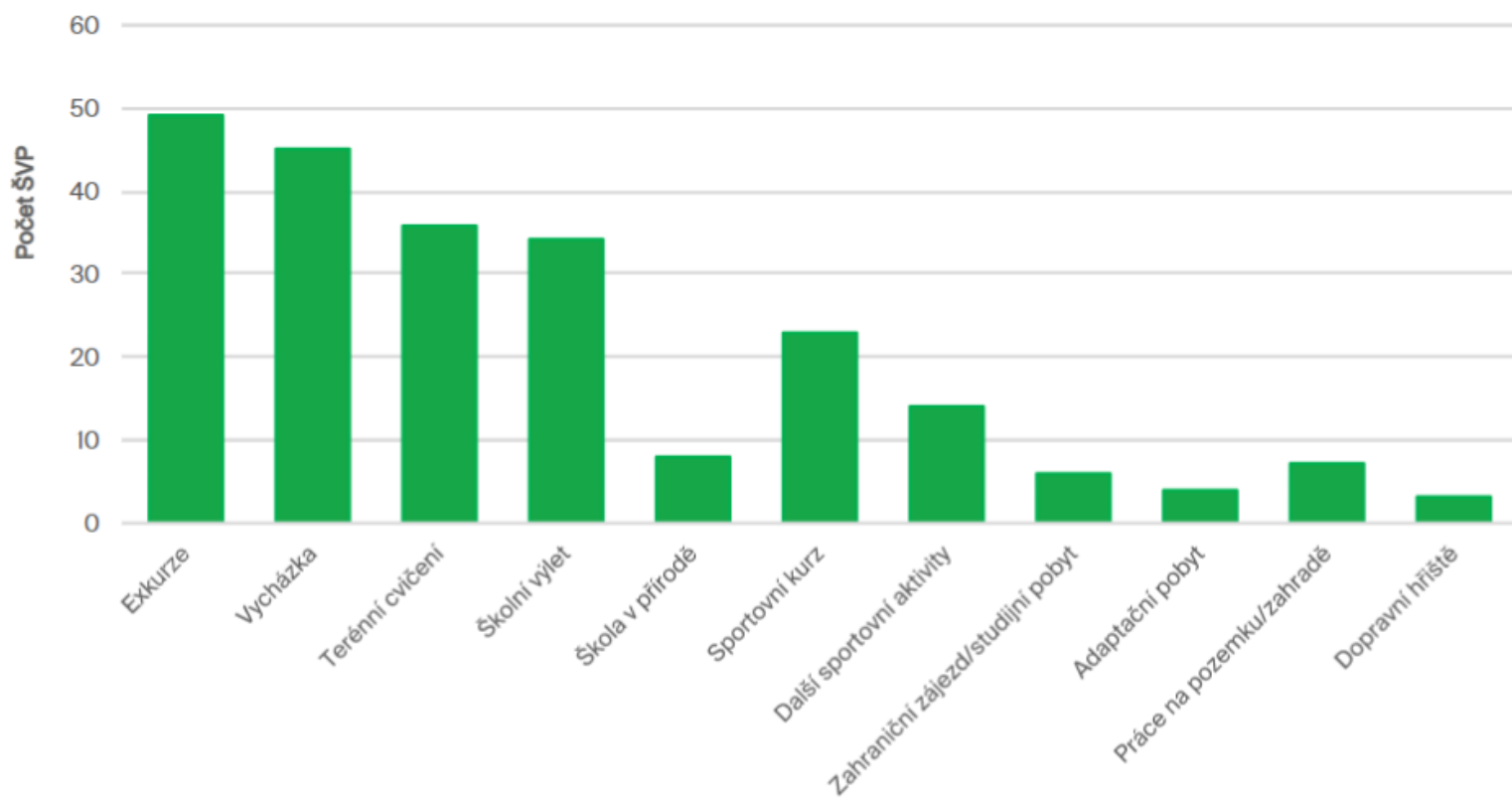
Nejnáročnější je pro učitele přípravná fáze, ale když už ji jednou projde, tak má výuku nachystanou i pro další roky, navíc i do přípravy může zapojit žáky

- Během školní docházky žáka by měl učitel se svými žáky v terénní výuce dospět z bodu A do bodu B
- Prvně může být žák pasivnější, učitel poskytuje znalosti, žák se učí základní činnosti, postupně se role obrací, žák je postupně stále víc a víc aktivní, je samostatným badatelem, učitel má pouze roli „poradce“

Obrázek 1. Mění se role žáků a učitelů v závislosti na různých přístupech k terénní výuce. Převzato z Oost a kol., 2011, s. 311; překlad autorů.

- Toto jsou nejčastěji realizované formy TerV na 50 ZŠ v Česku. Předpokládáme, že minimálně u dvou prvních asi žák moc aktivity neprojeví. Vše naplánuje, zorganizuje a vede učitel.
- BOV zde nevidíme vůbec.

Obrázek 2. Formy terénní výuky identifikované v 50 ŠVP.
Zdroj: Svobodová, Mísařová a Hofmann, 2016.

Kam bychom v ideálním případě měli dojít?

Vše lze realizovat i v nižších ročních ZŠ, v zahraničí se často začíná smyslovou terénní výukou.

➤ *Geografické šetření* zapojuje žáky do procesu identifikace, formulace a kladení otázek. Umožňuje jim identifikovat a sbírat relevantní informace potřebné k zodpovězení stanovených otázek a nabídnout tak vysvětlení a interpretaci jejich zjištění. Otázky, problémy a jevy jsou identifikovány, ideálně na základě zkušeností žáků z terénu. Žáci jsou poté podporováni ve sběru dat (kvalitativních i kvantitativních) potřebných k zodpovězení jimi formulovaných otázek. Hodnocení závěrů napomáhá žákům rozvíjet dovednosti, které využijí v dalším vzdělávání, při řešení problémů, rozhodování se apod.

➤ *Badatelská terénní výuka* ponechává žákům možnost zvolit si vlastní výzkumné/badatelské téma a výzkumné metody. Tím, že mají plnou kontrolu nad učením, podporuje sebedůvěru a vnitřní motivaci žáků. Učitel vystupuje v roli facilitátora, umožňuje žákům zvolit si vlastní trasu pohybu v krajině. Žáci ve větší skupině kladou otázky, zaznamenávají je a v diskuzi poté identifikují dílčí výzkumná témata pro badatelskou výuku v menších skupinách.

➤ *Smyslová terénní výuka* zapojuje do vnímání prostředí všechny lidské smysly a vytváří tak nové pocity a vztahy. Poznání těchto smyslových zážitků je stejně tak validní jako intelektuální poznávání světa kolem nás, vedoucí k porozumění tomu, co nás obklopuje. Pomocí strukturovaných aktivit navržených ke stimulaci různých smyslů získávají žáci hlubší povědomí o prostředí. Charakteristickými aktivitami smyslové terénní výuky jsou např. smyslová chůze, použití pásky přes oči, zvukové mapy, poezie či výtvarné umění (podle Job, 1999).

Jenže učitelé ve všem vidí problémy. Zkuste problém otočit ve **VÝZVU**.

Všichni přece ví (učitelé i výzkumníci), že terénní výuka má mnohem víc benefitů pro všechny zúčastněné než negativ.

Bariéry terénní výuky zjištěné ve výzkumu lze shrnout do následujících oblastí (seřazeno podle četnosti výskytu v odpovědích učitelů během rozhovorů, nejčastěji uváděné bariéry jsou nahoře):

- nedostatek času pro vlastní realizaci terénní výuky během školního roku;
- nedostatek času na přípravu terénní výuky;
- nedostatek finančních prostředků;
- nedostatek podpurných metodických materiálů k přípravě a realizaci terénní výuky;
- možné nebezpečí práce v terénu;
- nezájem žáků;
- očekávání nízkého výsledku výuky;
- nejistota a nezkušenost s realizací terénní výuky;
- nedostatek podpory vedení školy;
- nejistota ve zkušenostech a znalostech o regionu;
- nedostatek informačních zdrojů o regionu / místě realizace terénní výuky;
- nedostupnost vhodného prostředí, kde by se terénní výuka dala realizovat;
- neochota kolegů podílet se na přípravě a realizaci terénní výuky;
- nedostatečná administrativní podpora ze strany školy;
- jiné (velký počet žáků ve třídě, špatná kondice žáků, alergie, nevychovanost žáků).

Začněte od jednoduchých činností a jakmile si je žáci osvojí, postupte dál. Postupně se dostanete od „pozorovacího přístupu“ k „problémovému“, kdy žáci budou pracovat samostatně. Podobně to vidí např i Marada a Fenklová (2013):

<https://www.geograficke-rozhledy.cz/archiv/clanek/376/pdf>

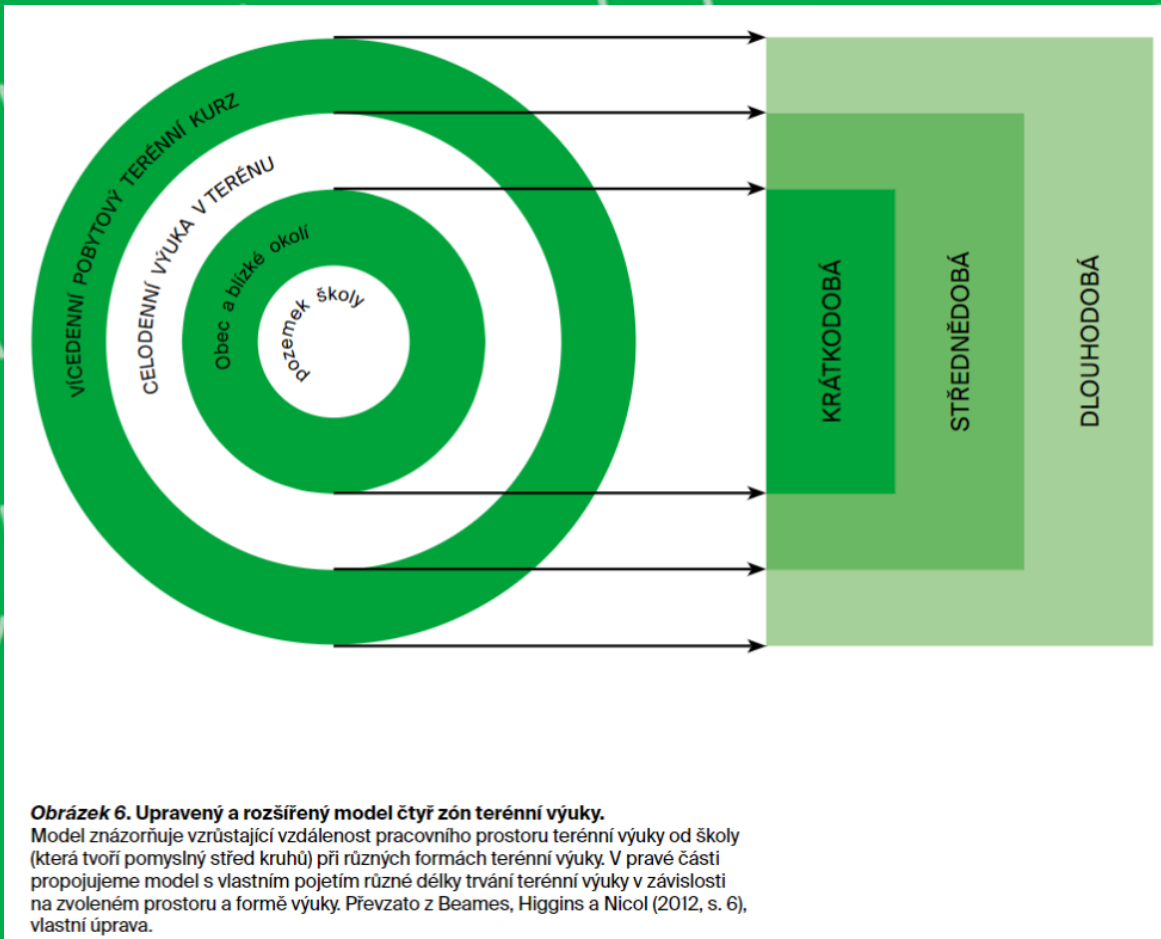
Tabulka 12
Vybrané činnosti definující základní formy terénní výuky a jejich progresi (KN = kognitivní náročnost)

Forma terénní výuky	KN1 pozorovací přístup	KN2 pozorovací + průzkumný přístup	KN3 problémový přístup
ČINNOSTI ŽÁKŮ:	pozorování	pozorování	pozorování
	vedení terénního deníku (zaznamenávání)	vedení terénního deníku (zaznamenávání)	vedení terénního deníku (zaznamenávání)
	foto/videodokumentace	foto/videodokumentace	foto/videodokumentace
	popisování	popisování	sběr dat/materiálu
	orientace	orientace	popisování
	odpovídání na otázky učitele	odpovídání na otázky učitele	orientace
	kreslení	kladení vlastních otázek	kladení vlastních otázek
		vysvětlování	vysvětlování
		kreslení (náčrty, schémata)	argumentování
			porovnávání
		kreslení (náčrty, schémata, mapy)	
		měření	
		mapování	
		šetření (dotazníkové)	
		analyzování	
		hodnocení	
		navrhování opatření a řešení problému	

Zdroj: autoři podle Bland et al. (1996); Marada & Fenklová (2013).
Pozn. Tučně jsou označeny průřezové činnosti vyskytující se u všech forem terénní výuky.

Začněte krátkodobými formami TerV, které můžete realizovat na pozemku školy nebo v nejbližším okolí školy, ať už ve volné krajině nebo přímo v obci/měště. Stačí vám na to 1–2 vyučovací hodiny. Dlouhodobé formy se logicky nedají realizovat tak často.

Nevymlouvejte se na bezpečnost nebo jiné překážky. Když chcete naučit dítě plavat, jdete s ním do bazénu a taky si předem neříkáte, že se může utopit. U TerV je to stejné.

Zásady tvorby koncepce terénní výuky na ZŠ

- Když nastoupíte na ZŠ, seznámte se s TerV, kterou dělají kolegové. Spolupracujte. Pokud nedělají nic, ukažte jim, jak na to. Udělejte si pomůcky pro TerV, klidně začnete mapami, využijte aplikace na telefonech, řada pomůcek jde jednoduše vyrobit.
- Udělejte si vlastní koncepci terénní výuky podle následujících zásad:
 - Návaznost terénní výuky na učivo předchozích ročníků a progresu učiva
 - Propojenost s kurikulem a přímá návaznost na výuku v učebně
 - Propojenost různých forem terénní výuky z hlediska jejího trvání
 - Propojenost aktuálních témat s terénní výukou v různých typech krajiny
 - (Zřízení funkce koordinátora terénní výuky – to by měla být osoba, která ví, který učitel jde s žáky ven, co tam dělá apod., aby jednotlivé terénní výuky splňovaly výše uvedené 4 body)

Inspirujte se i jinde, existuje spousta návodů, metodik, zapojte se do projektů. I v Česku už je terénní výuka velké téma, kteří řeší řada institucí. Občas můžete využít i nabídky externích subjektů jako je Lipka, Rezekvítek, ale to už něco stojí a nebude vám to pasovat přímo do výuky, proto bychom byli rádi, kdyby učitelé ve větší realizovali i vlastní TerV.

Nezabezpečeno | venkovnivyuka.cz

VENKOVNÍ VÝUKA

PROČ VENKOVNÍ VÝUKA? O METODICE PRO ŠKOLY PROJEKT VENKOVNÍ UČITEL O NÁS

VÝUKA PŘÍRODOVĚDY
VE 3 KROCÍCH

METODIKA PRO UČENÍ PŘÍRODOU

Petr Daniš

Tajemství školy za školou

Proč učení venku v přírodě zlepšuje vzdělávací výsledky, motivaci a chování žáků

<https://ucimesevenku.cz/tajemstvi-skoly-za-skolou/>

ucimesevenku.cz/stahuji/

Učíme se venku

MENU

STAHUJI ven

STARTOVACÍ
BALÍČEK

Stáhněte si
zdarma

UČÍME se VENKU

11 hrs · 🌐

LITR A KUBÍK VENKU

VÝZVA: Lépe si představit jak „velký“ je jeden litr a jeden kubík. Opět procvičit hlavu i prsty při vyrábění a měření venku. Pomocí pár větviček získat lepší prostorovou představivost i zkušenost, co se vejde do jednoho litru a jednoho kubíku.

6. aktivita na webu

<https://ucimesevenku.cz/cisla-venku/#litr>

nebo na www.mesicskolnichzahrad.cz/.../skol.../8_litr-a-kubik-venku.html...

See More

Další zdroje

- Řezníčková, D. (2008). *Náměty pro geografické a environmentální vzdělávání: Výuka v krajině*. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta.

Online ke stažení:

https://www.academia.edu/12137717/N%C3%A1m%C4%9Bty_pro_geografick%C3%A9_a_environment%C3%A1ln%C3%AD_vzd%C4%9BI%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD_V%C3%BDuka_v_krajin%C4%9B

- A mnoho dalších, řada i veřejně ke stažení

REGIONÁLNÍ UČEBNICE (CD)

Dáša Zouharová a kol.

Cena: 60 Kč vč. DPH 21 %

Kod zboží: zboží47

Dodací informace: skladem

Vlastnosti: CD ve folii

Počet kusů: **DO KOŠÍKU**

Deblínsko: na cestě k trvalé udržitelnosti

Vlastivědná učebnice

Editori: B. Svozil, A. Hynek

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

A to je všechno, ale sami víte, že je toho mnohem víc, však jste řadu forem TerV zažili i během svého studia na KGE.

Zkuste si vzpomenout, jaké všechny činnosti jste si vyzkoušeli.

**NOW, THAT KID
IS GETTING DIRTY.**